

8. LOPUKSI

8.1. Yleisarvio summaarisesta lainkäytöstä

Summaarisessa lainkäytössä pystytään erottamaan kaksi pitkää sykliä. Ensimmäinen näkyy suppean ja laajan tutkimisvelvollisuuden vaihtelussa, toinen taas yhteisprosessi-ideaalin ja erillisprosessi-ideaalin kilpailussa. Näitä vaihteluita voidaan kutsua tutkintasykliksi sekä prosessimallisykliksi. Summaarinen lainkäyttö on kauan hakenut paikkaansa lainkäytön järjestelmässä, välillä onnistuen, välillä epäonnistuen. Summaarisen lainkäytön historia osoittaa näin vääräksi käsityksen, että prosessilaeissa kehitys veisi aina johonkin parempaan, esimerkiksi kustannustehokkaampaan, toimivampaan tai parempaa oikeussuojaa antavaan malliin. Yllättävää oli huomata, kuinka vahvana kontumasiaaliopin perintö elää. Summaarisen lainkäytön aatehistoriallisena perustana se on kadonnut muualta kuin historiallisista katsauksista. Ne oikeudelliset rakenteet, joita oppi aikanaan loi, ovat kuitenkin edelleen arkipäivää summaarisessa lainkäytössä ja nykyhetken Suomessa. Itse asiassa olemme vuoden 1993 jälkeen lähempänä kontumasiaalioppia kuin kertaakaan sitten 1690-luvun Tutkintasyklin aloitti vuoden 1734 laki. Se säilytti kantajalle normaalin näyttötaakan ja odotti tuomioistuimelta samaa tutkintaa, oli vastaaja paikalla tai poissa. Tämä ideaali jäi kylläkin soveltamiskäytännössä haaveeksi. Vuoden 1972 uudistus hävitti kantajan näyttövelvollisuuden, joka oli alkujaan kaikenkattava. Kantajan piti esittää sama näyttö, mitä häneltä vaadittiin, kun vastaaja oli paikalla kiistämässä kanteen. Uudistuksen jälkeen yksipuolisen tuomion perustana ei ollut aineellinen tutkinta vaan pelkkä vastaajan laiminlyönti saapua istuntoon.¹ Tutkinnan jääne kuitenkin säilytettiin: tuomioistuimen tuli viran puolesta hylätä sellainen vaatimus, joka oli ”ilmeisesti perusteeton”. Uusi sanamuoto tietävästi lainattiin Ruotsin oikeudesta, sen edustajaksi katsottiin tuolloin jo kotimaassaan unohtunut Hassler. Sanamuodolla oli kylläkin vastineensa jo vuoden 1954 maksamismääräyslaissa. Vuoden 1993 uudistus mullisti perin pohjin summaarisen asian ulkoisen menettelynkulun. Suullisesta ensikäsittelystä siirrettiin kirjalliseen ensikäsittelyyn, josta edettiin suulliseen käsittelyyn vasta, kun vastaaja oli antanut kirjallisen ja asiaan vaikuttavan vastauksen. Virallistutkinnan kantama määriteltiin eri tavalla; tuomioistuimen oli hylättävä kantajan ”selvästi perusteeton” vaatimus. Tämä uudistus ei näyttävyydestä huolimatta tuonut uutta summaarisen lainkäytön perusrakenteeseen. 2000-luku oli hiljaisten muutosten aikaa. Toimintaympäristö uudistui, ja samalla

¹ Ks. Halila 1972 s. 485.

yhtenäinen instituutio alkoi pirstoutua. Siihen muodostui etuoikeutettuja asiaryhmiä, joissa vastaaja ainakin teoriassa pääsi osalliseksi normaalia syvemmästä ja laajemmasta oikeussuojasta. Etuoikeutettuja olivat kuluttaja-asiat, etenkin kulutusluottoja koskevat. Prosessilakiin tuli vain vähäisiä muutoksia, ja pirstoutuminen olikin EU-sääntelyn heijastusvaikutusta. Vuosikymmeniä voidaan kutsua epäsuoran uudistumisen ajaksi.

Vuoden 1734 laki käynnisti myös mallisyklin. Laki lähti yhteisprosessin ideaalista, johon myös summaariset asiat yritettiin pakottaa. Se ei onnistunut, koska summaarisen asian erityispiirre, yksipuolisuus, johti teorian ja käytännön eroon. Summaariset asiat käsiteltiin tuomioistuimissa eri tavalla, mitä laki edellytti. Vuosina 1895 ja 1954 yhtenäisprosessin ajatus hylättiin: ulosottolailla otettiin käyttöön lainhaku ja vuoden 1954 erillislailla maksamismääräys. Lainhaku ei ollut menestystarina, mutta maksamismääräys tuli oikeudellisessa perinnässä laajaan käyttöön. Sen suosio veti valtaosan niistä velkomuksista, jotka olisi tuotu muutoin summaarisina asioina tuomioistuihin. Maksamismääräys purki näin summaariseen lainkäyttöön kohdistuvaa painetta. Olisi houkuttelevaa selittää tällä suosiolla se, ettei summaariseen lainkäyttöön kohdistunut ennen 2000-lukua mainittavaa arvostelua. Eriyttämistrendi kuitenkin elpyi, mikä näkyi ehdotuksina summaaristen velkomisasioiden siirtämisestä ulosottoviranomaisille sekä vähäisten vaatimusten oikeudenkäynnistä. Vaikka tämä oikeudenkäynti ei periaatteessa olisi summaarinen, siihen kuitenkin päätyisi osa tuomioistuinten summaarisista asioista. Siitä, onko kumpikaan kehitys myönteistä, voidaan olla eri mieltä.

Moderni summaarinen lainkäyttö sai keskeiset muotonsa vuoden 1972 uudistuksessa. Poissaolon vahvasti indisoivaan vaikutukseen liitettiin virallistutkinta, jossa kantajan ilmeisesti perusteeton vaatimus oli tuomiolla hylättävä. Vuoden 1993 uudistus ei, vaikka se on tässä tutkimuksessa paljon esillä, ole niin perustavanlaatuinen, miltä se voi näyttää. Uudistus oli tavallaan tekninen; se ahtoi peruselementit puoliväkisin uuteen formaattiin. Formaatti käänsi summaarisen asian suullisen käsittelyn kirjalliseksi käsittelyksi. Samalla virallistutkintaa määrittävä adverbi ”ilmeisesti” vaihdettiin adverbiksi ”selvästi”. Uusi formaatti muutti summaarisen asian dynamiikkaa tavalla, jota ei nähtävästi huomattu. Ennen kaikkea uudistus vaikeutti vastaajan asemaa ja puolustautumista. Kärjistäen voidaan sanoa, että vuoden 1993 malli suosii kantajaa ja syrjii vastaajaa. Vaikutus ei ehkä olisi mullistava, jos kaikki muu olisi pysynyt ennallaan. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan ympäröivä yhteiskunta koki radikaalin muutoksen. Sitä leimasivat täysimittainen siirtyminen luottoyhteiskuntaan sekä liiketoiminnaksi muuttunut oikeudellinen

perintä, perintäteollisuuden syntyminen. Toimintaympäristön muutokset lisäksi ja enimmäkseen samanaikaisesti kärjistikivät eroa asianosaisten toimintamahdollisuuksissa. Eniten vaikutti se, että kantajiksi summaarisissa asioissa nousivat ammattimaiset ja kaupalliset perimistöimistöt, kun taas vastaajina yleistyivät velkaongelmaiset kuluttajapalkansaajat.

On myönnettävä, että uudistuksen vaikutus vastaajan asemaan saattoi olla vaikeasti arvioitavissa. Siitä huolimatta lainvalmistelu oli tältä osin niin pinnallista ja huolimattonta, että keho arvosana siitä olisi paikallaan, jos tutkimus sellaisia antaisi. Siirtyminen luottoyhteiskuntaan oli näkyvässä; asiamäärien tiedettiin tuomioistuimissa sen myötä moninkertaistuvan. Perintälaki otti ensiaskeleitaan 1980-luvulla, johon vuoden 1993 uudistuksen loppuvalmistelu ajoittuu. Ongelmiakaan ei tarvinnut arvailla. Samat ongelmat, jotka nousevat esiin nykymuotoisessa summaarisessa lainkäytössä, rasittivat pienimuotoisempina vanhoja summaarisia velkomisprosesseja, eli lainhakua ja maksamismääräysmenettelyä. Peruskysymys tuntuu ikuiselta: aktiivista vastaajaa voidaan jotenkin suojata, oli hänellä lakimiesapua tai ei, mutta miten antaa oikeussuojaa passiiviseksi jättäytyvälle vastaajalle. Ratkaisua haettiin yhtäältä samasta virallistutkinnasta ja jopa samalla tavoin määritellystä tutkinnasta, mitä laki nykyisin edellyttää. Toisaalta taas oikeussuoja alkoi painottua jälkikäteiseksi, toisin sanoen vastaajan määräaikaiseksi mutta asiallisesti laajaksi oikeudeksi saada summaarinen asia uudelleen tutkituksi. Uudelleentutkintaa on tapana kutsua takaisinsaanniksi.

Tämän tutkimuksen kritiikin valossa on outoa, miten kiitellen prosessioikeuden tutkimus otti aikanaan vastaan summaarisen lainkäytön uudistukset. Summaarisesta lainkäytöstä on tehty ”kriittinen arvio”: se on vuodelta 1988. Näin arvion kohteena on vuoden 1972 uudistus, josta oli jo saatu käyttökokemuksia.² Arvio tekijä (Hormia vuoden 1988 monografiassa) piti nykysääntelyä – eli siis vuoden 1972 uudistusta – onnistuneena. Uusi lainsäädäntö oli ’tihentynyttä prosessitekniikkaa’, sillä säännöksillä ei ole sellaista suojeluobjektia, jonka alkuperä olisi vireillä olevan oikeudenkäynnin ulkopuolella. Kehitys oli hänen mukaansa menossa oikeaan suuntaan, se on riisunut yksipuoliselta menettelyltä sen erikoisuutta, siitä on tullut ”normaaliprosessia”.³ Kehityksen ennustajana Hormia oli ainakin pitkällä tähtäimellä väärässä. Summaarisen asian käsittelystä ei suinkaan ole tullut

² Hormia on oikeastaan ainoa tutkija, joka on ottanut kantaa koko järjestelmän tarkoituksenmukaisuuteen. Hänen mukaansa yksipuolinen tuomio on ”tarkoituksenmukainen instituutio”, jos kyseisiä asioita varten ei ole järjestetty erityistä summittaisen prosessin muotoa tai vastaaja muuttaa mieltään kiistettyään ensin kantajan vaatimuksen. Ks. Hormia 1988 s. 150. Tähän on helppo yhtyä; näinhän asia selvästi on.

³ Hormia 1988 s. 333.

normaalia prosessia. Summaarinen lainkäyttö on pysynyt erillään tavallisesta lainkäytöstä. Päinvastoin vuoden 1993 jälkeinen kehitys on sekä elvyttänyt vanhat kiistat kontumasiaalivaikutuksesta että tehnyt summaarisista asioista entistä ”erikoisemman” lainkäyttömuodon.

Arvostelua yksityiskohdista kuultiin, kohteena etenkin oikeuspoliittiseksi linjaksi valittu suppilomalli. Mallin katsottiin lisäävän kustannuksia, aiheuttavan ajanhukkaa perinnälle sekä hidastavan summaaristen asioiden käsittelyä. Samalla vedottiin siihen, että laajalti käytettyä ja hyvin toimivaa maksamismääräystä ei saisi hylätä. Sen sijaan ajasta jälkeen jäänyttä lakia tulisi uudistaa ja itse menettelyä kehittää.⁴ Tämä ajatus ei saanut vastakaikua, vaan lainvalmistelu eteni sivulle katsomatta omia polkujaan. Vanhojen summaaristen velkomisprosessien kohtalo on tosin sivuseikka summaarisen lainkäytön pitkässä linjassa. Niiden tosiasiallista vaikutusta asiamääriin ja asiakoostumuksiin ei kuitenkaan saisi vähätellä. Ehkä vanhojen menettelyjen säilyminen olisi estänyt summaarisen lainkäytön epäkohtia kärjistymästä, ehkä tätä vaikutusta ei olisi ollut. Tällainen kontrafaktuaalinen pohdiskelu on tosin ajatusleikkiä.

Oltiin itse asiasta mitä mieltä tahansa, oikeuspoliittinen päätöksenteko ihmetyttää vieläkin. Summaariset velkomisprosessit eivät – toisin kuin nykyinen summaarinen lainkäyttö – herättäneet aikalaisarvostelua: niitä pidettiin jopa kehumisen arvoisina menettelyinä. Päätös maksamismääräyksestä vuoden 1993 suuruudistuksen jälkimainingeissa oli äkkinäinen, ja sitä perusteltiin jälkikäteen arvioituna liiallisella atk-innostuksella. Tietojenkäsittelyn potentiaalia yliarvioitiin: edes nykyiset AI-pohjaiset järjestelmät eivät täytä silloisia odotuksia. Huonoa harkintaa osoittaa jopa se, että myöhempi eurooppalainen maksamismääräys seuraa samaa kaavaa, mikä oli käytössä jo 1950-luvulla. Eurooppalainen maksamismääräys on kotimaisen maksamismääräyksen melko tarkka kopio. Suoraa vaikutusta suomalaisella maksamismääräyksellä eurooppalaiseen lainvalmisteluun tuskin oli: molemmat vain noudattavat samaa kaavaa, toisin sanoen ovat saman perusmallin sovelluksia.

Usko lainsäätäjän onnistumiseen on hiipunut, kun kokemukset vuoden 1993 uudistuksesta ovat vähitellen karttuneet. Tämänhetkiset kielteiset arviot lienevät omaa luokkaansa prosessioikeuden tutkimuksessa, jossa lainsäätäjän tahtoa on kunnioitettu ja epäkohdat selitetty parhain päin. Onkin totta, että moni järjestely on paperilla erinomainen, mutta se ei toimi niin kuin sen pitäisi. Näin näyttää käyneen myös tässä. Summaarisen lainkäytön

⁴ Näin Lager 1988 s. 233.

järjestelmä pettää, jos se sanotaan kärkevästi, kahdessa kohdassa. Ensiksikin selviä vaatimuksia käsitellään ja tutkitaan liian paljon, toiseksi taas perusteettomat vaatimukset näyttävät, jos arvosteluun on uskomista, läpäisevän liian helposti virallistutkinnan seulan. Tämä oli odotettavissakin summaarisen lainkäytön tyyppitapauksessa, jossa vastaaja ei reagoi mitenkään. Virallistutkinta kohdistuu tällöin asiakirjoihin ja sen kohteeksi jäävät vain selvästi lainvastaiset korko- ja kulueriin. Sen sijaan havainto (tai oikeastaan väite) epäkohdista hämmästyttää, kun vastaaja antaa kunnollisen vastauksen ja asia siirtyy jatkettuun valmisteluun. Samalla konteksti vaihtuu: kysymys ei enää ole vastaajan oikeussuojasta summaarisessa asiassa vaan siitä heikosta oikeussuojasta, jollaiseksi oikeussuoja jää, kun maallikko ajaa itse asiaansa. Tässä suhteessa riitautunut summaarinen asia ei ole erityistapaus vaan pääsääntö. Asema ei ole sen parempi (joskaan ei huonompikaan), kuin jos asia olisi käynnistynyt laajalla haastehakemuksella. Maallikon on kaiken kaikkiaan vaikea toimia modernissa oikeudenkäyntiformaatissa, menestyksellä lähes mahdotonta.

Tämä tutkimus vahvistaa väitteet summaarisen menettelyn epäkohdista. Samalla se osoittaa vuoden 1993 uudistuksen kaikinpuolisen epäonnistumisen. Kysymys ei ole pelkästään prosessilain säännöksistä. Erillinen hanke eli summaaristen velkomusprosessien lakkauttaminen uudistuksen yhteydessä pahensi epäkohtia. On myönnettävä, että lakkauttamista voitiin perustella eduskunnan esiintuomalla näkemyksellä. Se ei kuitenkaan lainvalmistelun vastuuta poista. Maksamismääräyksellä oli sellaisia kilpailuetuja, joita ei tuotu selkeästi esille lainvalmistelussa. On pakko sanoa, että vetäytyminen eduskunnan selän taakse näyttää tekosyyllä. Maksamismääräys menettelynä erotti luotettavasti ja kustannustehokkaasti riitaiset ja riidattomat asiat, mitä taas vuoden 1993 uudistuksen suppilomalli ei tee. Erottelu on päinvastoin suppilomallin perusongelma. Pelkkänä menettelynä maksamismääräys oli lisäksi äärimmäisen yksinkertainen ja toimiminen siinä velalliselle helppoa. Eurooppalainen maksamismääräys onkin myöhäinen tunnustus vuoden 1954 lainsäätäjälle. Lainhausta kilpailuetuja ei löydy: se muistuttaa paljossa nykyistä summaarista asiaa, vaikka siitä puuttuu suullinen valmistelu. Jälkiviisas sanoisi hieman epäreilusti, että kokemuksia rinnakkaisista menettelyistä olisi kannattanut odottaa ennen lakkauttamispäätöstä. Tätäkään johtopäätöstä ei voi kokonaan välttää.

Prosessilaille ei sillekään voi antaa synninpäästöä. Käsittelyn aloittaminen kirjallisella menettelyllä oli suuren luokan kömmähdys: siinä oletetaan liikaa maallikkovastaajan kyvystä toimia nopeasti ja oikein hänelle vieraassa

ympäristössä. Prosessikaavio on mutkikas vastaajalle, jos tämä ei saa tuekseen asiantuntija-apua, käytännössä auttavaa lakimiestä. Se taas harvemmin onnistuu, ellei sellaista ole tuttava- tai perhepiirissä.

Prosessinjohto ei nykyisissä asiamäärissä kykene vastaajaa ohjaamaan. Tyypivastaajan, velkaantuneen kuluttajapalkansaajan, mahdollisuudet saada nopeasti lakimiesapua summaariseen asiaan tiedettiin jo tuolloin ennalta heikoiksi. Aikaa on vähän. eikä hänellä ole rahaa. Kehotus ”hankkia lakimies”, jolla prosessinjohtoon heikkouksia on tapana paikata, on summaarisissa asioissa kasvojen pesemistä, toisin sanoen hyödytön. Vastaaja tietää itsekin tarvitsevänsä lakimiesapua asian ajamiseen. Yhtä turhaa on vaatia suureleisesti tuomioistuimelta tehokkaampaa tutkintaa, kun vastaaja on passiivinen tai kykenemätön ajamaan asiaansa. Virallistutkinnan tehottomuus on ilmiselvästi rakenteellista. Tutkinta kaatuu oikeudenkäyntiaineiston yksipuolisuuteen ja yleiseen niukkuuteen. Sitä paitsi suuret asiamäärät ja käsittelyn delegoituminen vievät tosiasiallisesti ajan ja osaamisen yksittäisen asian käsittelyltä. Julkaistu oikeuskäytäntö osoittaa, että virallistutkinnalla kyetään parhaimmillaan puuttumaan vain yksittäisiin korko- ja kulueriin, vaikka kantajan vaatimus kokonaisuudessaan ansaitsisi tulla tutkituksi. Osansa tässä on sillä, että summaaristen asioiden käsittelyyn osallistuu eritasoisia henkilöitä. Pitkälle viedyn delegoinnin tunnettu rasite on lisäksi, että se hajottaa (muista yhteyksistä tuttu sana ’pulverisoi’ sopii tähän yhteyteen) myös vastuun asian käsittelystä. Päätöksentekoon osallistuva helposti kuvittelee, että joku muu käsittelyketjussa perehtyy asiaan kunnolla ja huomaa perusteettomat vaatimukset.⁵

Oikeuspoliittinen maailmankuva on summaarisessa lainkäytössä lohdu-ton. Parempaa oikeussuojaa eii pystytä antamaan summaarisen lainkäytön sääntelyllä eli prosessilain uudistamisella, oli uudistaminen miten edistyksellistä tahansa. Parantamiseen tarvitaan järeämpiä keinoja kuten julkisen vallan interventiota tai vastaajalle tarjottavaa tai tarjoutuvaa lakimiesapua. Tosin nykytila osoittaa samalla sen, että perinteiset viranomaislähtöisen oikeussuojan lääkkeet – eli perintäalan hallinnollinen valvonta ja ohjeistus sekä julkisen vallan satunnainen interventio – eivät nekään ole perustavasti muuttaneet kokonaiskuvaa. Interventio toki tehoaa ja auttaa yksittäistä vastaajaa hänen asiassaan, mutta interventio on kallista ja usein ylimitoitettua. Sille on myös kehittynyt vastastrategioita, tyypillisesti kantaja luopuu kiistanalaisista kulu- ja kustannusvaatimuksista. Yksilöllinen

⁵ Tämä pulma esiintyy kaikessa kollektiivisessä käsittelyssä ja päätöksenteossa. Sitä kuitenkin summaarisessa lainkäytössä kärjistää hyvin pitkälle viety osavaiheiden delegointi muille kuin ammattituomareille. Ks. edellä jakso 3.1.2.

apu nostaa esiin kysymyksen yhdenvertaisuudesta. Joku vastaaja saa apua, joku taas ei. Apu ei myöskään kohdennu oikeussuojan tarpeen tai ”vääryyden” mukaan, vaan se seuraa valvonnan ja hallinnon intressejä. Ja mikä pahinta: myös julkisen vallan interventio edellyttää aktiivista vastaajaa, joka osaa ottaa yhteyttä viranomaisiin ja onnistuu maanittelemaan nämä interventioon. Interventio ei auta summaarisen lainkäytön periongelmassa, passiivisen vastaajan suojaamisessa!

On ilmeistä, että epäkohtiin kunnolla tehoavat keinot ovat hakusessa, tällä hetkellä valtiontaloudellisista syistä jopa tavoittamattomissa. Edes vastaajien yleinen aktivoituminen ei auta, ellei heillä ole käytössään pätevää lakimiesapua. Osakorjaus siihen saadaan ehkä laajentamalla oikeusavun ja oikeusturvavakuutuksen edellytyksiä: kumpakaan etuutta ei anneta, jos asialla on oikeusavun hakijalle tai vakuutuksenottajalle ”vähäinen merkitys”.⁶ Tällöin unohdetaan, että yksittäisellä asialla voi olla rahamäärältä ”vähäinen merkitys” mutta sen eettinen ja periaatteellinen merkitys on suuri. Maksaminen ja alistuminen yksipuoliseen tuomioon, oli vaatimus perusteltu tai ei, ei saisi olla oikeusvaltiossa hyväksyttävä vaihtoehto – ja vielä vähemmän kaikkein rationaalisin vaihtoehto. Julkisen vallan interventiosta saadaan apu yksittäistapauksiin. Sillä voidaan paikata laajempaan oikeussuojaan jääviä katveita, mutta siitä ei ole enempään. Tällaisten asioiden vetämä mediajulkisuus saa kuvittelemaan liikoja oikeussuojamuodon potentiaalista: se rajoittuu viranomaisen muita tavoitteita tukeviin tapauksiin. Lopputulos ilahduttaa enintään pessimistiä: niin kauan kuin tätä perusongelmaa ei poisteta, kaikki uudet säännökset, uustulkinnat ja kehittyneet työtavat on vain eräänlaista palliatiivista oikeutta. Niillä hoidetaan oireita ei itse tautia. Epäluuloinen pessimismi ei tietenkään anna oikeutta luopua kaikista korjaavista toimista, vaikka niiden vaikutus ehkä jää vähäiseksi.

Syytä lainsäädännön epäonnistumiseen voidaan jossain määrin säilyttää toimintaympäristön muuttumiselle. Lempeä kriitikko myöntää kenties sen lieventäväksi asianhaaraksi. Siitä, oliko muuttuminen odotettavissa vai ei, ei kannata kiistellä. Kaikki joka tapauksessa myöntävät, että summaarisessa lainkäytössä 2020 -luvun maailma on toinen kuin se 1980-luvun maailma, jossa vuoden 1993 uudistuksen lainvalmistelijat elivät. Access to justice tutkija tämän kaiken tunnustaa, mutta hän löytää myös syyä lainvalmistelusta. Yksi selitys summaarisen lainkäytön kriisiin voi olla yksipuolinen lainvalmistelu. Uudistushankkeet nimittäin ovat kärsineet

⁶ Koulun 2000 s. 000.

kapeasta tuomioistuinnäkökulmasta. Näkökulma taas on seurausta valmistelusta vastanneiden työryhmien kokoonpanosta. Jos summaarinen menettely on yksipuolista, sellaista on myös ollut prosessilakien valmistelu. Siitä ei nähtävästi päästä hevin eroon lähitulevaisuudessa. Kuvaava on keskeisen uudistusgeneraattorin eli oikeuslaitostyöryhmän kokoonpano: ryhmään kuuluu lähes 50 henkilöä, valtaosa tuomioistuintaustaisia.⁷ Henkilöstön pääsopijoilla eli henkilökunnan edunvalvontajärjestöillä on yhteinen edustaja, ja Folketinget on saanut edustajan pysyväksi asiantuntijaksi. Tuomioistuinpohja taas ei tunnettu innovatiivisten uudistusten lähde Vastaaajien oikeussuoja jää helposti taka-alalle.

Suorastaan humoristista on, että summaarisen lainkäytön natistessa liitoksissaan ainoa ehdotus työryhmältä on niin sanotun säkkisysteemin kehittäminen tuomioistuimiin. Säkkisysteemillä varmistettaisiin asioiden tasainen jakautuminen tuomioistuimessa ei tuomareille! Jos Suomessa ilmestyisi yhdysvaltalainen satiirilehti Babylon Bee'n vastine, ehdotus olisi tarjonnut erinomaisen uutisaiheen.⁸ Ehdotuksesta ei ole apua summaarisen lainkäytön epäkohtiin, vaikka se ehkä ratkaisee oman ongelmansa. Pienimuotoisempaa ehdotusta on suorastaan vaikea keksiä. Tuomareiden keskinäiset työmäärät pitäisi pystyä tasamaan työnjohdon toimenpiteillä. Ehkä luonnollista on, että ehdotusten painotus seuraa niitä laativien henkilöiden taustaa, vaikka he yrittävät siitä irtautua. Summaaristen asioiden yleiseltä vastaajataholta eli velalliskunnalta puuttuu kokonaan edustaja, eikä heidän äänensä pääse kuuluviin. Joku ehkä puolustele kokoonpanoa sanomalla, että kyllä vastaajien ääntä kuunnellaan. Puhevaltaahan heidän puolestaan kun käyttää kuluttaja-asiamies. Valvova viranomainen ei kuitenkaan ole intressiedustaja, ja tällaisen edustajan korvaaminen viranomaisella todistaa jo sellaisenaan pahaa valtioriippuvuutta. Kovin tehokasta tällainen välillinen edustaminen ei ainakaan ole. Kilpailu- ja kuluttajavirastolla (johon kuluttaja-asiamies kuuluu) on sitä paitsi lukuisia muitakin tehtäviä, eikä prosessilaki kuulu sen painopisteisiin. Joku voi sanoa, että velalliset saavat tavallaan syyttää itseään, he kun eivät ole järjestäytyneet edunvalvontajärjestöksi eivätkä tuo näkemyksiään esiin oikeuspolitiikassa. Tällaista selitystä tarjoava tosin syyllistää heikkoa osapuolta siitä, että tämä ei ole vahva osapuoli.

8.2. Virallistutkinta – petollinen kangastus?

⁷ Oikeuslaitostyöryhmän alustavat toimenpidesuositukset 2024 s. 96.

⁸ Lupaava otsikkokin tarjoutuisi uutiseen: ”Säkkimalli poistaa summaaristen asioiden epäkohdat”.

Summaarinen lainkäyttö tuo vaikeuskertoimessa mieleen oikeuspoliittisen ympyrän neliöimisen. Lainsäädäntö yrittää yhdistää kaksi yhteensopimatonta tavoitetta, kustannustehokkaan velkavastuun toteutuksen ja kunnollisen oikeussuojan velalliselle. Jos pelkistetään, voidaan sanoa, että ensimmäisessä tavoitteessa onnistutaan, toisessa ei. Voi oikeutetusti sanoa, että nykymalli täyttää hyvin ja monen mielestä liiankin hyvin luottoyhteiskunnan perusvaatimuksen, toimintakykyisen oikeudellisen perinnän. Perintä on niin velkojaetuista ja halpaa, että se johtaa ”merkittäville osin” myös sellaisten ”velkojen” perimiseen, joita ei ole tai joiden pätevyys on vähintään kyseenalainen. Tässä merkityksessä järjestelmä on ylitehokas. Ylimitoitettu tehokkuus ei selvästi johdu prosessimallista; siihen voidaan päätyä niin yhtenäisprosessissa kuin erillisprosessissa. Jännite syntyy tutkimisvelvollisuudessa. Tehokasta vastaajan suojaa on lähes mahdotonta yhdistää vastaajan passiivisuuteen. Vastaaja on ensiksikin ainoa, joka tietää tapauksen yksityiskohdista kantajan lisäksi. Virallistutkinta ilman vastaajan apua on tuomittu epäonnistumaan, se jää joko fragmentaariseksi tai silmänlumeeksi. Prosessilaki, joka kasaa tutkimisvelvoitteita tuomioistuimelle, antaa vain näennäistä oikeussuojaa. Aineiston vajavaisuus ja yksipuolisuus estää kunnollisen ja ”reilun” tutkinnan. Myös oikeudelliselle aktivismille jää liiaksi tilaa. Sekään ei ole oikea vastaus summaarisen lainkäytön epäkohtiin. Aktivismi johtaa sattumanvaraisuuteen oikeussuojassa sekä käytäntöjen vaihteluun. Sitä paitsi oikeussuojaan jääneiden tai jätettyjen aukkojen täyttäminen ei ole prosessilain tai tuomioistuinten tehtävä: täyttäminen kuuluu demokratiaperiaatteen mukaisesti lainsäätäjälle.

Virallistutkinnalla on ajankäytössä rajansa, joihin törmätään summaarisessa lainkäytössä. Ensiksikin: asiamäärät ovat valtaisia. Vaikka tuomioistuin kantaisi millaista huolta vastaajien oikeussuojasta, yhteen asiaan pystytään uhraamaan ainoastaan vähän aikaa, luultavasti vain minuutteja: tutkinnasta sanan varsinaisessa merkityksessä saisi puhua vasta, kun yksittäinen asia jostain syystä profiloituu, toisin sanoen nousee esiin asioiden virrasta (’case flow’), vaikka vastaaja ei ole antanut riitautumiseen yltävää vastausta. Syy voi vaihdella: vastaaja on voinut ottaa ”muutoin” yhteyttä tuomioistuimeen, asiakirjoissa on silmiinpistäviä ristiriitoja, kantajana oleva perimistoimisto on huonossa maineessa ja niin edelleen. Havainto vahvistaa edellä huomattua. Muotoiltiin virallistutkinta lakitekstissä millaiseksi tahansa, se ei anna summaarisessa asiassa vastaajalle sellaista oikeussuojaa, joka ansaitsisi kiitosta. Kannattaa korostaa, että virallistutkinnan tehottomuus ei johdu tuomioistuimen asenteista kuten välinpitämättömyydestä tai halusta suosia kantajaa. Tehottomuus on rakenteellista. Jos vastaaja pysyttelee

passiivisena, tuomioistuimella ei ole sellaista aineistoa, jolla se voisi jonkinlaisella menestyksellä arvioida kantajan vaatimuksen perusteita. Virallistutkinnan seulaan tarttuvat, kuten jo todettiin, vain perintäkulut ja oikeudenkäynnin kustannukset, joita laki säätelee ja joiden ylimitoitettut määrät näkyvät kaikkein pinnallisimmasta haastehakemuksesta. Vaikka tällaiset kohtuuttomat perintä- ja oikeudenkäyntikulut kuohuttavat ja saavat ajoittain jopa mediajulkisuutta, ne ovat tavallisesti vain osa (ja pieni osa) kantajan kokonaisvaatimuksessa.

Vuoden 1993 valmisteluaineistoa lukeva jää jossain vaiheessa miettimään, uskoivatko lain valmistelijat vilpittömästi virallistutkinnan toimivuuteen vastaajan oikeussuojassa. Tällaisen tutkinnan rakenteelliset heikkoudet ovat niin selvät, että luottaminen on merkki aikamoisesta optimismista. Toki luottamus ja kehitysusko leimasivat kaiken kaikkiaan vuoden 1993 uudistusta tavalla, jota on vaikea enää muistaa. Aikalaiset ilmapiirin toki panivat merkille innostuksen, ehkä jopa hybriksen. On kuitenkin myönnettävä, että samankaltainen virallistutkinta oli otettu lakiin hieman eri sanoin jo vuoden 1972 uudistuksessa. Tätä uudistusta pidettiin kaikin puolin onnistuneena modernisointina. On siis luultavaa, että uuden oikeudenkäyntiformaatin vaikutus aliarvioitiin. Ehkä ei myöskään huomattu pienehköjen uudistusten kokonaisvaikutusta: yhdessä ne muuttivat ratkaisevasti summaarisen asian dynamiikkaa vastaajan vahingoksi.

Näyttää siltä, että ainoa keino tehostaa tutkintaa summaarisessa asiassa on vaikuttaa vastaajaan, eli saada vastaajat aktivoitumaan, käytännössä siis riitauttamaan summaarisia asioita. Tämä vaatii sitä, että vastustaminen ei saa johtaa kohtuuttomaan kuluriskiin. Kuluriskiltä taas vältytään joko luopumalla kuluvastuusta kuluttaja-asioissa (tosin ne eivät ole ainoa summaaristen asioiden ryhmä) tai siirtymällä menettelyyn, jossa maallikko voi ajaa itse asiaansa ja jossa ei ole kuluvastuuta. Yhtenäisprosessin sudenkuoppa on, että summaarisen asian vastustaminen eskaloi perinnän, perintä muuttuu oikeudenkäynniksi. Siihen taas vastaaja tarvitsee lakimiesapua, ja oikeudenkäynnin hävinnyt maksaa -periaate on vakava pelote osallistua oikeudenkäyntiin. Voidaan sanoa, että korkea oikeudenkäyntikynnys saa aikaan passivoitumisen. Rationaalinen maallikko ottaa huomioon, että hänen vastustuksensa johtaa ensin oikeudenkäyntiin ja siinä tappiolle jäämiseen.

Yleiset arviot, etenkin kielteiset, kärsivät tavallisesti uskottavuuden puutteesta. Väite summaarisen lainkäytön heikosta toimivuudesta vaatii näin sen osoittamista, missä se pettää yrittäessään mahdottomia eli koettaessaan yhdistää velkavastuun kustannustehokkaan toteutuksen ja vastaajan

kunnollisen oikeussuojan, vaikka tämä on asiassa passiivinen. Samalla on muistettava, että korjaukset yksityiskohtiin ovat haittoja poistavia eli palliatiivisia; niillä rakenteelliset ongelmat eivät katoa. Korjaukset kannattaisi aloittaa laatimalla lomakesarja summaarisiin asioihin. Tärkein olisi vastaajalle tarkoitettu lomake vastaamiseen, johon liitettäisiin maallikkolähtöiset täyttöohjeet. Lomake tulisi haasteen mukana (se olisi toki verkossakin), jolloin vastaajan ei tarvitsisi ryhtyä sitä muualta etsimään. Jonninjoutava vaikuttavuuden vaatimus tulisi poistaa kaikkialta. Sillä ei ole menettelyn ohjauksessa merkitystä, toisin sanoen suppilomallin idea ei siinä toimi. Se pelkästään aiheuttaa käsittelyyn turhan välivaiheen, vaikuttavuuden arvioinnin. Vaatimus on tulkinnallisesti vaikea, se vaatii arviointiin lakimiehen eikä tutkimus ole toistaiseksi pystynyt kehittämään toimivia kriteerejä. Näin vaikuttamattomia vastauksia ei pystytä erottamaan vaikuttavista. Tämä loisi käsittelyyn pullonkaulan, jos vastauksia ylipäättäen olisi paljon. Vastaajan kohtelua täytäntöönpanossa olisi radikaalisti kohentaa. Nykysääntely suosii siinä määrin kantajaa ja ulosoton hakijaa, että lainsäätäjän motiiveja voisi melkein epäillä. Täytäntöönpanossa tulisi varautua siihen, että yksipuolinen tuomio kumoutuu takaisinsaannin tai ylimääräisen muutoksenhaun seurauksena. Jo pelkkä tilitysvakuuden vaatiminen hakijalta riittäisi purkamaan sen ongelmavyyhdin, mikä syntyy täytäntöönpanon peruuttamisessa ja suoritusten palauttamisessa. nen

Lukija huomaa, että ainoastaan aktiivinen vastaaja saa apua tällaisista ehdotuksista. Parannukset eivät auta vastaajaa, joka syystä tai toisesta jää asiassa passiiviseksi. Häntä voidaan enintään rohkaista vastaamiseen tai muuhun aktiivisuuteen. Siinä ehkä auttaisi, että haasteeseen liitettäisiin enemmän yleiskielistä informaatiota. Ilmoitus siitä, että vastaaja voi antaa määräajassa kirjallisen vastauksen tai että asiassa annetaan muutoin yksipuolinen tuomio, ovat juridista jargongia. Vastaaja ei tällaisesta epäinformaatiosta hyödy, jos hän edes vaivautuu sen lukemaan. Yhdistelmä tutkimisvelvollisuus viran puolesta ja yhtenäisprosessi-ideaali on selvästi summaarisen lainkäytön koetinkivi. Täyttääkö se yhtäältä luottoyhteiskunnan reunaehdot, toisaalta taas oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin standardit. Tässä on syytä muistaa, että aina passiivisuuden ei ole katsottu ansaitsevan oikeussuojaa. Tämä asenne on vanha, ja sitä kuvaa latinainen oikeusohje ”Vigilantibus et non dormientibus succurrunt jura”: laki auttaa valpasta ei nukkuvaa.⁹ Passiivisen vastaajan suojaaminen viran puolesta on suhteellisen uusi ilmiö. Se myös selittää, ettei suojalle ole vielä löydetty toimivaa

⁹ Suomessa on joskus puhuttu vigilanttiperiaatteesta, josta on merkkejä eri oikeudenaloilla, etenkin täytäntöönpanossa.

konseptia. Se ei ainakaan onnistunut sen enempää vuoden 1734 kuin vuoden 1993 lainsäätäjälle.

Jokaisen on pakko myöntää, että summaarisissa asioissa tapahtuu oikeudenloukkauksia. Perustetta vailla olevat vaatimukset johtavat yksipuoliseen tuomion. Näin käy etenkin, kun vastaaja jättäytyy syrjään. Kukaan ei kiellä sitäkään, että oikeudenloukkaukset herättävät kiukkua vastaajissa ja summaarista lainkäyttöä tutkivissa, jopa viranomaisissa. Vuoden 2025 raportissa summaaristen asioiden epäkohdista silmiin pitää valvovan viranomaisen moraalinen paheksunta. Vääryyskokemuksia ei saa mitätöidä viittaamalla siihen, että vääryydet voisivat olla suurempiakin tai että subjektiivinen vääryyskokemus ei sinänsä luo oikeuksia, joita olisi loukattu. Näyttää kuitenkin vahvasti siltä, että esiin tuodut epäkohdat ja väitetysti perusteettomien vaatimusten menestyminen eivät niinkään johdu summaarisen lainkäytön rakenteellisista vioista: syy on vastaajien passiivisuudesta. Siihen on useita syitä, mutta tässä tutkimuksessa keskeiseksi tekijäksi on arveltu lakimiesavun saatavuutta. Oli se merkittävin tai ei, se on joka tapauksessa ainoa, joka on oikeuspolitiikan vaikutuspiirissä. Lakimiesavun tarve nähdään liian kapeana; lakimiestä tarvitaan enintään asian ajamiseen, kun summaarinen asia etenee jatkettuun valmisteluun, asian ratkaisemiseen valmistelussa tai pääkäsittelyyn. Tässä viimeistään kuvitellaan liikoja maallikkovastaajan kyvystä omatoimiseen asianajamiseen, mutta se on eri juttu. Vastaaja tarvitsee lakimiestä jo siinä vaiheessa, kun häneltä pyydetään vastausta. Tässä vaiheessa vastaaja kaipaa ennen kaikkia professionaalista neuvoa. Onko vaatimus sellainen, että sitä on aihetta vastustaa, kannattaako hakea sovinnollista ratkaisua (sovinnot ovat yllättävän tavallisia summaarisissakin asioissa¹⁰) ja mitä vaatimuksen vastustamisesta eli oikeudenkäynnin eskaloitumisesta seuraa.

Ellei maksutonta lakimiesapua – sitä tarvitaan vielä nopeasti – ole saatavissa, tavallisen kuluttajapalkansaajan peli on tavallaan jo menetetty. Nykyisessä oikeudenkäyntiformaatissa reagoiminen vaatii taitoa, viitseliäisyyttä perehtyä sisällöllisesti asiaan, joutuisaa toimintaa – ja on tuloksiltaan epävarmaa. Uskottoman alhainen vastustamisprosentti (alle yksi) ei ole siis ihme, rakenteelliset ja henkiset esteet ovat niin korkeat, että prosentti voisi olla vielä alhaisempi. Aikanaan katsottiin, että vastaajaa voitiin auttaa esittämällä kantajalle kysymyksiä kanteen vaatimuksista. Se oli yksinkertaista ja helppoa suullisessa käsittelyssä, ehkä myös tehokasta. Voi olla, että aktiivisella kyselyoikeuden käytöllä virallistutkinta olisi toimiva

¹⁰ Summaarisen menettelyn epäkohdat 2025 s. 24.

ratkaisu, jos asiamäärät olisivat entiset. Nykyisin asiamäärät ovat kasvaneet niin, että tuomioistuimella (käytännössä siis kärjäsihteerillä tai kärjänotaarilla) ei ole aikaa sellaiseen selvittämiseen, mitä tutkimuksessa vielä 1980-luvulla suositeltiin ja pidettiin jopa tuomarin velvollisuutena. Sillä, miten kysymyksiä esitetään, ei ole ratkaisevaa merkitystä: työmäärä on suurin piirtein sama, pyydettiin asianosaisilta kirjallisia lausumia tai otettiin heihin yhteyttä puhelimella tai sähköpostilla. Kyselyt, asiallisesti täydennyskehotukset, eivät nekään anna lopullista ratkaisua oikeussuojaan. Tässä vastaajan osallistuminenkaan ei auta, ehkä joskus vastaaja voisi sanoa, mitä kantajalta kannattaa kysellä.

Voi olla, että vastaajan asemaa pystytään summaarisessa lainkäytössä parantamaan modernisoidulla takaisinsaannilla. Vastaajan oikeussuoja rakennetaan toisin sanoen jälkikäteisesti painottuvaksi. Tällöin oikeussuoja ohjautuu sille, missä sitä eniten tarvitaan. Takaisinsaanti-instituutio alkaa olla anakronistinen; sehän on, vähäisin muutoksin, peräisin kolmensadan vuoden takaa. Prosessilakien uudistaminen on myös kustannustehokasta. Samalla voidaan laskea hieman markkinavoimiin: markkinoille on tullut takaisinsaantipalveluja tarjoavia yrityksiä, jotka tekevät takaisinsaannista vastaajalle riskittömän oikeussuojakeinon. Summaarinen asiahan on kaikkea muuta: kantajan vaatimusten vastustaminen tuo mukanaan suhteettoman taloudellisen riskin ja henkisen kuorman. Totta on, että nykyisessä takaisinsaannissa on valuvikoja. Ne ovat kuitenkin korjattavissa osaksi prosessilailla, osaksi tuomioistuinten työtavoilla. Takaisinsaannin määräaika on saatava nopeammin ja yhtenäisemmin, jolloin vältetään hyvin vanhojen yksipuolisten tuomioiden takaisinsaannilta. Siihen päästään, kun tiedoksi antaminen siirretään tuomioistuimille. Tuomioistuinhan antaa jo nykyisinkin tiedoksi joidenkin asioiden yksipuoliset tuomiot. Takaisinsaannin edellytykset ovat suhteettoman tiukat, kun muistetaan, että yksipuolinen tuomio perustuu vain vastaajan laiminlyöntiin. Oikeuskäytäntö tuntuu kuitenkin soveltavan lain edellytyksiä lieventävästi. Sääntöä, jonka mukaan takaisinsaannin edellytys ei saa ”täysin avoin”, täytyy pitää hakijaa pitkälle ymmärtävänä.

Takaisinsaannista tulisi antaa selkeät virallisohteet, joihin turvautuen maallikko voisi joltisella menetyksellä ajaa takaisinsaantiasiansa. Tämä auttaisi osittain lakimiespulaan. Tutkimuksessakin tulisi vihdoin päättää, onko takaisinsaanti muutoksenhakua vai uudelleen käsittelyä. Takaisinsaantiin, oli se juridisteknisesti millainen tahansa, jää sama ongelma kuin itse summaariseen asiaan. Takaisinsaannin hakemiseen tarvitaan lakimiesapua. Ei ole realistista odottaa, että jokainen maallikko kykenisi hoitamaan itse takaisinsaantiasiansa. Se on jopa pääsääntönä illuusio: takaisinsaanti on

kunnon oikeudenkäynti, käytännössä riita-asia, vaikka sen prosessioikeudellinen luokitus on toinen.¹¹ Jos mitään ei tehdä, lakimiesavun saatavuus tuskin paranee: jos vastaaja ei saa apua summaariseen asiaan, hän ei luultavasti saa sitä takaisinsaantiasiaan. Kannattaa muistaa, että vastaajalla on kova kiire. Aikaa on vain 30 päivää tuomion tiedoksi antamisesta, eikä määräaikaan saa, toisin mitä oli laita kanteeseen vastaamisessa, pidennystä. Mitään syytä tähän kiireeseen ei ole: kantajalla ei ainakaan ole hoppua. Yksittäisen asian käsittelyvauhti on jokseenkin yhdentekevä ammattimaisessa perinnässä. Vanha määräaika 60 päivää ottikin paremmin huomioon maallikkovastaajan huolet. Varsinaisen muutoksenhaun määrä on eri asia. Kannattaa muistaa, että vastaajalla on siinä valmiiksi apunaan asiaan perehtynyt lakimies, joko asianajaja tai oikeudenkäyntiasiamies.

Mutta ennen kaikkea: takaisinsaannin hakeminen tulisi tehdä kannattavaksi. Kustannusten sääntely on niin epämääräistä, että vastaaja ei voi luottaa siihen, että hän saa voittaessaan edes kustannuksensa korvatuksi. Sen sijaan hänellä on täysin syy pelätä, että hävitessään hän joutuu maksamaan vastapuolen kustannukset ainakin osaksi. Tällä hetkellä kaupallinen palveluntarjoaja hämärtää takaisinsaannin huonoa kannattavuutta. Palvelu voi kuitenkin milloin tahansa loppua; se on myös äärimmäisen valikoivaa. Se ei näin voi olla kestävä tai oikeusvaltiolle kunniallinen ratkaisu oikeussuojan näkyvään vajeeseen. Yksi takaisinsaannin heikkoja kohtia on jo tehtyjen suoritusten palautuminen. Kun suoritus on saatutai oikeammin peritty ulosotolla, palautus on tehokkaasti järjestetty. Se kannustaa vastaajaa takaisinsaantiin. Palautuksista huolehtii ulosottomies, ja ne kulkevat hänen kauttaan. Tällöin palautukset voidaan ulosmitata uudelleen, mikä vastaajan näkökulmasta mitätöi koko takaisinsaannin hyödyn. Jos suoritukset on maksettu suoraan kantajalle, palautusten vaatiminen ja saaminen on vastaajan vastuulla. Hän joutuu esittämään siitä asianmukaiset vaatimukset takaisinsaannin oikeudenkäynnissä tai ajamaan erillistä palautuskannetta. Palautuksen monimutkaisuus ja osittainen epämääräisyys vie sekin motivaatiota takaisinsaantiin, jos vastaaja ottaa sen huomioon.

Moderni summaarinen lainkäyttö tuo mieleen juridiikan maailmaan eksyneen frankensteinin hirviön: hirviö on tässäkin erilaisista aineksista hätäisesti ommeltu kyhäelmä. Kontumasiaaliperinne yhtyy modernille oikeudenkäynnille

¹¹ Takaisinsaannin nimeäminen hakemusasiaksi on tavallaan vaaraksi: se vääristää mielikuvia. Hakemusasiassa voidaan ajatella, että maallikko hoitaa sitä itse, kun taas riita-asiassa kukaan lainkäyttöön perehtynyt ei erehdy sellaista sanomaan. Oletus kaatuu jo siihen, että riitautuneessa hakemusasiassa maallikko tarvitsee jo auktorisoidun lakimiehen itseään auttamaan. Ja takaisinsaantiasia, josta ei tule riitaista, lienee jo melkoinen harvinaisuus. Ks. edellä jakso 6.1.

ominaiseen heikomman suojaan, sitä toteuttavaan vahvaan virallistutkintaan ('oikeussuojaa pyytämättä') sekä luottoyhteiskunnan elinehtoon nopeasta ja kustannustehokkaasta perinnästä. Keitosta sekoittavat vielä jäsenvaltioiden lainkäytöllinen autonomia sekä Euroopan unionin täsmäsääntely joissakin summaaristen asioiden ryhmissä, selvimmin kuluttajaluottoihin liittyvissä asioissa. Viimeisen silauksen jännitteeseen rakenteeseen tuovat käsittelyn automatisointi sekä tekoälyä hyödyntävä digitalisaatio. Kun muistetaan aineiden heikko yhteensopivuus, ihme on, että summaarinen lainkäyttö toimii niinkin hyvin kuin se tilastojen valossa toimii. Ehdoton valtaosa summaarisista asioista ratkaistaan kaikesta päättäen asiallisesti hyväksyttävästi, kohtuullisen halvalla sekä kansainvälisesti vertaillen nopeastikin. Lainkäytön rajalliset voimavarat on muistettava. Lähes puoleen miljoonaan summaariseen asiaan ei voida osoittaa sellaisia voimavaroja, jotka mahdollistaisivat aineellisen täystutkinnan. Vaikka näin tehtäisiinkin, tutkinta jäisi nimelliseksi. Yksipuolinen tutkinta on tuomittu enimmäkseen epäonnistumaan, koska se tapahtuu kantajan antaman informaation varassa.